

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเองทางการเกษตรของชุมชนท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) เป็นการศึกษาที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยโดยมีวิธีการศึกษาวิจัย และกระบวนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การดำเนินการวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ในการวิจัยผู้วิจัยใช้ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยนับตามจำนวนครัวเรือน ดังนี้ ชุมชนท่ามะไฟหวานหมู่ที่ 1 จำนวน 274 ครัวเรือน ชุมชนท่ามะไฟพัฒนาหมู่ที่ 11 จำนวน 124 ครัวเรือน รวมจำนวน 398 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แบ่งออกเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก และกลุ่มเป้าหมายรอง คือ ชาวบ้านในชุมชนท่ามะไฟหวาน จากจำนวน 398 ครัวเรือน แบ่งเป็น

1. กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ชาวบ้านในชุมชนท่ามะไฟหวาน จำนวน 368 ครัวเรือน
2. กลุ่มเป้าหมายรอง คือ สมาชิกกลุ่มฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนท่ามะไฟหวาน จำนวน 29 คน โดยเป็นทีมวิจัยหลัก 8 คน ทีมวิจัยรอง 22 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การการเปลี่ยนแปลงทางการผลิต ปัญหาทางด้านการผลิตภายในชุมชน และวิเคราะห์

สถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการใช้เครื่องมือเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือ และวิธีการที่ใช้ในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
2. การสัมภาษณ์
3. การสนทนากลุ่มย่อย
4. การทำแผนที่ทรัพยากรชุมชน
5. การทำแผนภูมิฤดูกาลผลิต
6. การจัดทำเส้นประวัติศาสตร์ชุมชน
7. การจัดทำผังวัฒนธรรมชุมชน
8. การค้นหาสาเหตุของปัญหาแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการดำเนินงานในการวิจัย

มีวิธีดำเนินการวิจัย กำหนดเป็น 3 ระยะ

1. ระยะที่ 1 การเตรียมทีมวิจัย (การค้นหาและกำหนดโจทย์วิจัย)

1.1 การสำรวจชุมชน

1.2 การค้นหาทีมวิจัยร่วม (นักวิจัยชาวบ้าน) โดยสอบถาม สังเกต

สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย กับชาวบ้านที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน

1.3 ประชุมทีมวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกัน และกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ประสาน งานกับผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนท่ามะไฟหวาน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัยร่วมกัน ออกแบบวางแผนการดำเนินงานและสร้างเครื่องมือในการวิจัย

2. ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการวิจัย (การพัฒนาโครงการ)

2.1 จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบเครื่องมือ และจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลในเรื่องวิถีการเกษตรดั้งเดิมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการเกษตร

2.2 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีชาวบ้าน การจัดทำแผนที่ทรัพยากรชุมชน การจัดทำปฏิทินฤดูกาล

2.3 รวบรวมข้อมูลตามประเด็นในการวิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ร่วมกันภายในทีมวิจัย โดยการจัดทำข้อมูลเป็นเส้นประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้เห็นสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และความรู้ภายในชุมชน

2.4 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบข้อมูล และเป็นการกระตุ้นชาวบ้าน ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ววิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน โดยใช้การวิเคราะห์ตามกรอบใหญ่ให้ชัดเจน ให้น้อยบ่งเติม ให้เห็นปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาภายในชุมชน

2.5 ศึกษาฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พื้นที่ต้นแบบในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นลดต้นทุนการผลิต และการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งสรุปผล และถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาปรับใช้ในการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม

2.6 ร่วมกันออกแบบแนวทางในการพึ่งตนเอง โดยการร่วมกันวิเคราะห์และถอดบทเรียนของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เห็นทางเลือกที่หลากหลาย และมีความเหมาะสมในการปรับใช้กับการลดต้นทุนการเกษตรของชุมชน พร้อมทั้งนำไปสู่การพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน แล้วนำมาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการในการพึ่งตนเอง

2.7 ดำเนินการทดลองปฏิบัติการในการพึ่งตนเองทางการเกษตร ตามแผนปฏิบัติการที่ได้ร่วมกันออกแบบไว้ โดยทดลองดำเนินกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับฤดูกาลผลิต และตามลำดับความสำคัญในการแก้ปัญหา

2.8 ร่วมกันติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปบทเรียนจากการทดลองแก้ปัญหา ตามแนวทางที่ร่วมกันกำหนดไว้

2.9 สรุปผลการดำเนินงานร่วมกัน จากการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการหาแนวทางการลดต้นทุนการผลิต เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

2.10 เวทีการนำเสนอข้อมูลต่อชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดกระบวนการทำงานต่อหลังจากสิ้นสุดงานวิจัย

3. ระยะที่ 3 ระยะหลังการวิจัย (การสรุปผลการวิจัย)

3.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และการถอดบทเรียนในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองทางการเกษตร ของชุมชน ให้ครอบคลุมประเด็นการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

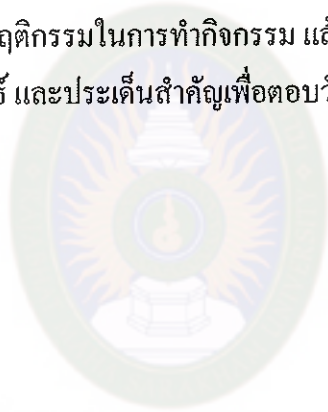
3.2 จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อส่งบัณฑิตวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็นขั้นตอนดังนี้
ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรของชุมชน ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการเก็บข้อมูล วิถีชุมชน วิถีการผลิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) การศึกษาภูมิปัญญาด้านการเกษตรของชุมชนท่ามะไฟหวาน 3) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเองทางการเกษตรของชุมชนท่ามะไฟหวาน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น และสังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรม แล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุป อธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY